

İNGİLİZ İSTİHBARATÇISI NOEL VE GÜNEYDOĞU ANADOLU'DAKİ FAALİYETLERİ

BRITISH INTELLIGENCE NOEL AND HIS ACTIVITIES IN SOUTHEASTERN ANATOLIA

Ahmet ERCİVAN

Öğr. Gör. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü,
ahmetercivan@ibu.edu.tr.

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 24 Şubat 2023
Kabul edildiği tarih: 1 Nisan 2023
Yayınlanma tarihi: 20 Haziran 2023

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 24 February 2023
Date accepted: 1 April 2023
Date published: 20 June 2023

Anahtar Sözcükler

Mustafa Kemal Paşa; Noel; İngiliz;
Aşiretler; Kürtler

Keywords

Mustafa Kemal Pasha; Noel; English;
Tribes; Kurds

DOI

10.33171/dtcjournal.2023.63.1.4

Öz

İngiltere ile Osmanlı Devleti'nin ilişkileri başlangıçtan itibaren olumlu bir yönde seyretmiştir. Bu ilişkilerin gelişmesi amacıyla III. Selim döneminden itibaren Londra'ya büyükelçiler gönderilmiştir. Bu şekilde Osmanlı Devleti yurt dışında daimi elçilikler açarak Avrupa devletleri ile yapıcı ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Hatta 1853 Kırım Savaşı'nda İngiltere, Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır. Bununla birlikte 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin politikası Osmanlı Devleti aleyhine değişmiştir. Bu yüzden Osmanlı Devleti'ni yıkıcı birçok ittifakın içinde de yer almıştır. Birinci Dünya Savaşı'na farklı ittifaklar içerisinde giren bu iki devletin mücadelesi, savaş sonunda da devam etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nun sonunda İngiltere tarafından Osmanlı topraklarında işgaller başlamıştır. İngiltere, başlatmış olduğu işgalleri sürdürürebilmek için zaman zaman taşeron yapıları da kullanmıştır. Bir İngiliz istihbarat subayı olan Edward William Charles Noel (d.14 Nisan 1886), İngiliz Hükümeti tarafından Osmanlı topraklarına gönderilmiştir. Osmanlı topraklarında kışkırtıcı faaliyetler yürüten Noel, seyahati esnasında yaptığı çalışmalara dair bir günlük tutmuştur. Noel'in, bölge halkını Türk yönetimine karşı ayaklandırma gibi bir düşüncesi olduğu görülmektedir. Elazığ Valisi Ali Galip'in Sivas Kongresi'ni basma teşebbüsünde de Ali Galip'e destek vermiştir. Yaptığı faaliyetlerden dolayı Noel'in Kürt Lawrence'ı olarak adlandırıldığı da olmuştur. Noel, günlükünde kendisine göre bölge hakkında ve bölgedeki aşiretlerle ilgili notlar tutmuştur. Aslında Noel'in amacı bölgede yaşayan Kürt aşiretlerini Türklerden uzaklaştırmak ve Türk yönetimi ile olan bağlantılarını sonlandırmaktır. Bunun için kapsamlı bir araştırmaya girişmiş ve her unsuru kullanmaya çalışmıştır. Özellikle Kürtler ile Ermenileri, yaşantıları, örf adetleri ve diğer fiziki özellikleri ile ortak bir noktada buluşturmaya çalışmıştır. Daha da ileri giderek Kürt aşiretlerini İngiliz Hükümeti'nin yanına çekmeye çalışmıştır. Noel'in bölgedeki faaliyetlerini artırması, dolayısıyla İngiltere'nin bölgede tek başına hâkimiyet kurmayı amaçlaması, diğer müttefikleri rahatsız etmiştir.

Abstract

The relations between England and the Ottoman Empire had a positive course from the beginning. In order to develop these relations, III. Ambassadors have been sent to London since the reign of Selim. In this way, the Ottoman Empire tried to establish constructive relations with European states by opening permanent embassies abroad. Even in the Crimean War of 1853, England sided with the Ottoman Empire against Russia. However, after the 1877-1878 Ottoman-Russian War, Britain's policy changed against the Ottoman Empire. For this reason, he took part in many alliances that destroyed the Ottoman Empire. The struggle of these two states, which entered the First World War in different alliances, continued at the end of the war.

At the end of the First World War, occupations of the Ottoman lands by England began. From time to time, England also used subcontracted structures in order to continue the occupations it had started. Edward William Charles Noel (born 14 April 1886), a British intelligence officer, was sent to the Ottoman lands by the British Government. Noel, who carried out provocative activities in the Ottoman lands, kept a diary of his work during his travels. It is seen that Noel had an idea of uprising the people of the region against the Turkish rule. He also supported Ali Galip in the attempt of Elazığ Governor Ali Galip to suppress the Sivas Congress. He has also been called the Kurdish Lawrence of Noel because of his activities. Noel kept notes in his diary about the region and the tribes in the region, according to him. In fact, the purpose of Noel is to distance the Kurdish tribes living in the region from the Turks and to end their connection with the Turkish administration. For this, he has undertaken comprehensive research and tried to use every element. He especially tried to bring the Kurds and Armenians together at a common point with their lives, customs and other physical characteristics. He went further and tried to draw the Kurdish tribes to the side of the British Government. The fact that Noel increased his activities in the region, and therefore England aimed to establish dominance in the region alone, disturbed the other allies.

Giriş

19. yüzyıla kadar Rus tehlikesine karşı olumlu bir şekilde devam eden Osmanlı-İngiliz ilişkileri 20. yüzyıla girerken bozulmaya başlamıştır (Kürkcüoğlu, 1978, s. 33). Artık İngiltere için “Hasta Adam” olarak görülen Osmanlı Devleti yıkılmalı ve en büyük payı da İngiltere almalıydı. Bunun için Hindistan’a giden yollar üzerinde bulunan Osmanlı toprakları İngiltere açısından önemli bir hedef haline gelmişti (Başak, 2013, s. 69). Ancak Osmanlı Devleti’nin savaşa girmesi beraberinde yeni sorunları ortaya çıkarabilirdi. Özellikle Osmanlı Devleti’nin hâkim olduğu Ortadoğu topraklarının paylaşılması büyük önem taşıyordu. Çünkü bu durum daha sonra ortaya çıkacak anlaşmazlıkların çözümü açısından son derece önemliydi (Kartal, 1996, s. 399). İngiltere, özellikle Ortadoğu topraklarına hâkim olmalı ve bölgeyi kontrol etmeliydi. Bunun için gerekirse bölgede bulunan unsurlar kullanılmalı ve desteklenmeliydi. Bölgeye gönderilecek olan istihbarat elemanları sayesinde halkın önemli bir kısmı İngiltere’nin yanına çekilebilir ve Türklere karşı kullanılabilirdi.

Sonyel’in vermiş olduğu bilgiye göre İngiltere, bu amacını gerçekleştirmek için “1914 İle 1918 Yılları Arasında Kürt Aşiretleri İle Kurulan İlişkiler” başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Buna göre Ermeniler ve Kürtler Doğu Anadolu’ya hâkim olmak ve bağımsız devlet kurmak istiyorlardı. Hâlbuki İngilizler hem Ermenileri hem de Kürtleri kendi idaresine almak amacındaydı. Bu arada bazı Kürtler boş durmamış İngiliz koruyuculuğu altında “Özerk bir Kürdistan kurulmasını” istemişlerdi. Hatta bunun için İstanbul’da Kürt dernekleri de kurulmuştu (Sonyel, 1995a, s. 6). İngiltere, batıda Yunanlıları, doğuda ise Kürtleri kullanarak Türkiye’yi bir kısaç içerisine almayı amaçlıyordu (Gaulles, 1976, s. 32). Aslında İngiltere’nin amacı ne Ermenilere ne de Kürtlere özerklik sağlamaktı. Asıl niyeti bölgeye tamamen hâkim olmak ve bunun için gerekirse taşeron olarak kullanabileceği bütün unsurlardan faydalanmak istiyordu.

İngiltere, bahsedilen amacını gerçekleştirmek için bir süre sonra harekete geçmiştir. Mondros Mütarekesi’nin 7. maddesine göre Musul, Urfa, Antep ve Maraş İngiltere tarafından işgal edilmişti (Bıyıklıoğlu, 1962, s. 78). Mondros Mütarekesi’nin en tehlikeli maddesini oluşturan 7. madde İngilizlerin bu illeri işgal etmesini sağlamıştı. Maddenin ucu açık olması ve netlik içermemesi de İngiltere açısından en büyük avantajı oluşturuyordu.

Mondros Mütarekesi’nden sonra Osmanlı topraklarında işgaller başlamıştı. Bu arada Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan bazı ayrılıkçı Kürtler de bağımsız bir devlet kurmak amacındaydı. Bu amaç doğrultusunda bir Kürt kulübü de 1919 senesi

içerisinde kurulmuş oldu. Bu arada Şerif Paşa gibi ayrılıkçı Kürtler de yurt dışında faaliyetlerini yürütüyordu. Binbaşı Noel ise bu Kürt gruplarından İngiltere lehine faydalanmak istiyordu (Öke, 2002, s. 78-79). Bu amaçla Noel, Kürt kulübü üyelerinden Ekrem Bey ile bir görüşme gerçekleştirmiş ve “İngiltere himayesinde bağımsız bir Kürdistan kurulması” konusunda anlaşmıştı. Ancak buna kulübün diğer üyeleri karşı çıkmış ve Ekrem de Halep’e kaçmak zorunda kalmıştır (Gögem, 1954, s. 68). Ekrem, burada Ermeniler tarafından katliamcı ilan edilmiş ve İngilizler tarafından sorgulanmıştır. Sonuçta Noel’in ismini vererek kurtulmayı başarmıştır (Kartın, 2014b, s. 210). Her ne kadar kurulan bu kulübün üyeleri Osmanlı Devleti’nden ayrılmak isteseler de nasıl olacağı konusunda kendi aralarında fikir ayrılıklarına sahiplerdi.

1. OSMANLI TOPRAKLARINDA İNGİLİZ POLİTİKASI VE BİNBAŞI NOEL

İngilizler, Mondros Ateşkesinden sonra Osmanlı topraklarında işgallere başladılar. Bunun için de Kürtçülük faaliyetlerini desteklediler. Kürtçülük hareketi aslında İngiltere’nin kendi emellerini gerçekleştirmek için kullandığı taşeron bir girişimdi. Amaçları Anadolu’daki işgalci güçlere karşı uyanan Türk milli hareketinin söndürülmesi ve Musul-Kerkük bölgelerini koruyacak kukla bir devletin kurulmasıydı (Burak, 2004, s. 221). Musul’a yerleşen İngilizler, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki topraklara da hâkim olmak istiyorlardı (Öke, 1989, s. 21). Bu ise oluşturulacak yapı sayesinde bölgedeki aşiretlerin kontrol altına alınması ile mümkün olabilecekti. Bununla birlikte bölgede yaşayan Müslüman halkın devlete ve Türklere bağlılığı en büyük engeli oluşturuyordu. Bu yüzden aşiretlerin bir şekilde Türklere uzaklaştırılarak koparılması gerekiyordu. Bölgede yaşayan Ermeniler ile de ortak hareket edilmeliydi. Ancak İngiltere açısından en önemli unsur olarak Kürt aşiretleri görülmekteydi.

Bolşevik Devrimi ile birlikte bölgeden çekilen Rus ordularının yerine gelen İngilizler İran ve çevresinde nüfuzlarını artırmak için Kürt grupları ile işbirliği içerisine girmişlerdir (Lazarev, 1989, s. 22-23). İngilizler genel olarak İran çevresinde bir kısım Kürtlerle iş birliği içerisinde olsalar da Kürtlerin büyük oranda desteğini alamamışlardı. Bununla birlikte Bedirhaniler gibi bazı göçmen kavimlerin desteğini almayı başarmışlardı. Buna göre Kürtlerin Türk boyunduruğundan kurtulması için Kürtlerin Ermenilerle işbirliği yapması gerekiyordu. Aslında İngilizler, Türkleri İran bölgesinden çıkarmak için Kürtleri kullanmak amacındaydı. İngiltere Birinci Dünya Savaşı yıllarında Ortadoğu politikasını Araplar üzerinde şekillendirmişti. Mütareke döneminde ise Ortadoğu politikalarının asıl unsuru Kürtlerdi. İngilizlerin amacı

Kürtleri kullanarak Osmanlı Devleti'ne karşı mücadele etmekte. Ancak Osmanlı Devleti de Kürt aşiretleri ile iş birliği yaparak İngilizlere karşı olan mücadelesini sürdürmekteydi (Lazarev, 1989, s. 24-26).

Mondros Mütarekesi'nden sonra Osmanlı topraklarında birçok cemiyet ortaya çıkmıştı. Bu cemiyetlerin bir kısmı milli cemiyetler iken bir kısmı ise bölücü amaçlar taşıyordu. İngilizlerin 1918'den itibaren bağımsız Kürdistan kurma yolunda çabalarının arttığı görülmektedir. Bundan cesaret alan Mahmut Berzenci "*Kürt halkı doğrudan İngiltere'nin bayrağı altında İngiliz temsilcilerinin iktidarını istemektedir*" diyerek Kürtlerin yaşadığı coğrafyada asla Türk hâkimiyetinin olmaması gerektiğini ifade etmiştir (Lazarev, 1989, s. 36-37). Bununla birlikte bu ifade ayrılıkçı Kürtlere aittir. Kürtlerin genelinin bu tanımlamaya katıldığını söylemek mümkün değildir.

Kurulan cemiyetlerden birisi olan Kürt Teali Cemiyeti İngilizlerin güdümündeydi. Onbeşbin üyesi olan bu cemiyet Paris Konferansı kararlarını kabul ediyor, Noel'in bölgeye İngiliz Hükümetince aslında bilimsel araştırma ve çalışmalar yapmak için gönderildiğini, zaten Kürtlerin İngiltere'den başka kimsenin hâkimiyetini tanımayacağını savunuyordu (Akşin, 1992, s. 113). Kürt Teali Cemiyeti'nin amacı zaten bağımsız bir Kürdistan kurmaktı. Bu cemiyetin başkanı olan Seyyit Abdülkadir, Binbaşı Noel ile temas halindeydi. Bu yüzden Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından uyarılmış olmasına rağmen bunu dikkate almamıştı (Tansel, 1991, s. 129-130). Seyyit Abdülkadir bununla da yetinmeyecek, İngiliz himayesi altında özerk bir Kürdistan kurulması için İngiltere'ye teklifte bulunacaktır (Özdemir, 2008, s. 94). Seyyit Abdülkadir'in bu girişimleri Doğu ve Güneydoğu'daki vatansever Kürtleri rahatsız edecektir. Hatta Mustafa Kemal Paşa'nın ifadesiyle:

Kürt kulübünün hiçbir Kürt'ü temsil etmediği, birkaç serserinin girişimi olduğu ve vatan ve milletin tamamen müstakil ve hür yaşaması uğrunda her fedakârlığı bu bapta emirlerimize amade buldukları bildirilmektedir. Bir İngiliz girişimi olan Diyarbakır Kürt Kulübü kapatılmış ve üyeleri hakkında takibat başlatılmıştır (ATTB, 45-46).

Kürt Kulübü'nün bu ayrılıkçı faaliyetlerine rağmen Doğu Anadolu'da ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan pek çok Kürt aşireti devlete bağlılıklarını bildirmiş ve bu ayrılıkçı Kürtleri desteklememiştir (Öke, 2003, s. 82). Bu arada Mustafa Kemal Paşa, bu ayrılıkçı cemiyetlere karşı birçok Kürt aşireti ile görüşmeler yapmış ve onların Misak-ı Milli'yi kabul etmelerini de sağlamıştır (Tunaya, 1986, s. 201-202).

Böylece bölgede yaşayan Kürt aşiretlerinin birçoğu milli mücadele ve Mustafa Kemal Paşa tarafında yer almıştır.

Tam olarak ismi Edward William Charles Noel olan İngiliz subayı Kafkasya’da görev yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Ahvaz ve Süleymaniye’de görev yapan Noel, İngilizce’nin yanı sıra Rusça, Farsça, Fransızca ve Kürtçe biliyordu. Noel, 27 Eylül 1919 tarihinde Mısır Seferi Kuvvetler Komutanlığı’na politik subay olarak atanmıştır. Ancak, Bağdat Sivil Yönetimi’nin kadrosunda görev yapmaya devam etmiştir (Kartın, 2020, s. 81-82). Nutuk’ta Atatürk tarafından “Mr. Nowill” olarak bahsedilmiştir (Öke, 1989, s. 1). 1918-1920 yılları arasında İngiltere’nin Bağdat’taki ilk sivil valisi olan Arnold Talbot Wilson’a bağlı olarak istihbarat subayı vazifesiyle görev yapmıştır. İran, Irak ve Türkiye’de görev yapan Noel, Birinci Dünya Savaşı sonunda toplanan Paris Konferansı’nda büyük devletlerin özellikle Kürt ve Ermeniler üzerindeki fikirlerini etkilemiştir (Kartın, 2014a, s. 3886).

Noel’in bilinen bir makalesi bulunmaktadır. Noel, bu çalışmada Kürtlerin karakterini tahlil etmeye çalışmıştır. Asıl amacı ise İngiliz koruması altında bağımsız bir Kürt devletin kurulmasıdır. Görünüşte Kürt hayranlığı ağır basıyor gibi olsa da, aslında Noel’in asıl misyonu kendi devletinin menfaatlerini en iyi şekilde korumaktır (Kartın, 2014b, s. 198-200).

İngiliz hükümeti tarafından Kürt bölgelerine gönderilen Noel, başlangıçta Bedirhan Aşireti’nin iki üyesi ile bağlantı kurmuştur. Amacı Kürtleri Kafkasya ve Mezopotamya bölgesinde tampon olarak kullanmaktır. Bu yüzden bölgedeki Kürtçülük faaliyetlerini desteklemiş ve kışkırtmıştır. Bunun için Urfa’da Milli Aşireti ile de bir görüşme gerçekleştirmiştir. İngiliz Hükümeti’nin Kürtlerin arkasında olduğunu hatta Urfa’yı işgal eden Fransızların “*Kürtleri Türklerin esiri olmaktan kurtarmak*” için geldiği propagandasını yapmıştır (Ursavaş, 2000, s. 16-17). Noel bununla yetinmemiş diğer Kürt aşiretlerini de etki altına almaya çalışmıştır (BOA., DH.EUM. AYŞ., 12/4).

Yine Noel’e göre, şayet Ermenilere İngiliz hâkimiyetinde bir yapı düşünülmezse, bu durum Türkler ile Kürtlerin birlikteliğinin sonu olacaktır ve bu sayede Türkler ile Kürtlerin yolları tamamen ayrılmış olacaktır (Kartınb, 2014, s. 208). Ancak Kürt aşiretleri devlete bağlılıklarını bildirmişler ve asla Türklerden ayrılmayacaklarını ifade etmişlerdi. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, “*Sizler gibi din ve namus sahibi büyükler oldukça Türk ve Kürt’ün yekdiğerinden ayrılmaz iki öz kardeş olarak yaşamakta devam edeceği ve hilafet makamı etrafında sarsılmaz bir vücut halinde kalacağı, iç ve dış düşmanlara demirden bir kale halinde kalacağı şüphesizdir*”

cevabını vermiştir (ATTB: 4). Ancak Noel'in Doğu Anadolu'daki faaliyetleri birçok devlet adamını da rahatsız etmekteydi. Bu yüzden Noel'in yerine müttefik devletler tarafından bir komisyonun gönderilmesi de istenmiştir (BOA., DH.KMS., 54, 32). İngilizlerin bölgedeki bütün bu çalışmalarına rağmen Mustafa Kemal Paşa'nın aldığı önlemler sayesinde amaçlarına ulaşamaması İngiltere açısından bir hayal kırıklığına yol açmıştır.

2. GÜNEYDOĞU ANADOLU'DA YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde işgal güçleri açısından işlerin ters gitmesi üzerine bölgeye Mezopotamya'daki işgal kuvvetlerinin onayı ile Binbaşı Noel'in Nusaybin'e gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Hindistan Müstemleke Bakanlığı'na yazmış olduğu raporlarda İngilizlere karşı halkın kuşku ile baktığını ve İngilizleri hiç sevmediğini belirtmiştir. Anlaşıldığına göre Noel başlangıçta Kafkasya'da bir Tatar ayaklanması peşinde koşmuştur. Noel, son dört senedir İran'da İngiliz Hükümeti adına çalışmalar yapmak üzere görevlendirilmişti. Noel'in yeni görev yeri Babıali'ye yazılarak bildirilmişti ve yerel güçlerin de Noel'e yardımcı olması isteniyordu (Öke, 2002, s. 54). İngilizce, Fransızca, Rusça, Farsça ve Kürtçe bilen Noel, 1918-1923 tarihleri arasında Güneydoğu Anadolu ve Irak coğrafyasında Kürtler ve Ermenilerle ilgili olarak istihbarat çalışmaları yürütmüştür (Kasalak, 2018, s. 136).

Noel, Wilson tarafından Süleymaniye'ye siyasi subay olarak atanmıştı. Noel'in amacı bölgedeki liderlerle görüşerek Türklere karşı faaliyet yürütmektir (Kaymaz, 2011, s. 85). Süleymaniye'de bulunduğu sırada Berzenci aşiretinin lideri Şeyh Mahmud ile görüşerek Türklerin buradan çıkarılması konusunda anlaşmaya varmıştır (Kartın, 2014b, s. 201). Anlaşıldığına göre Noel, Musul ve çevresini İngiliz hâkimiyeti altında tutmak için çalışmış ve bölgedeki aşiretlerle işbirliği içerisine girmiştir. Ancak, daha sonra Güneydoğu Anadolu bölgesinde çalışmalarını artırdığı görülmektedir.

Wilson prensiplerinden faydalanmak isteyen ve İngilizlerin etkisinde kalan bazı kişiler bağımsız bir Kürt devleti kurmanın peşine düşmüşlerdi. Bu amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla İstanbul'da toplanan Kürt komitesi mensupları Şeyh Abdülkadir isimli birinin başkanlığında İngiliz Yüksek Komiserliği siyasi memuru Andrew Ryan'dan kendilerine yardımcı olmalarını istemiştir. Bir müddet sonra İngilizlerin desteği ile İstanbul'da Kürt Teali Cemiyeti kurulmuştur (Tunaya, 1952, s. 429).

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti içerisinde bazı gruplar tarafından Kürtçü faaliyetlerin başladığı ve bu yönde çeşitli cemiyetlerin kurulduğu görülmektedir. Mondros Mütarekesi'nden sonraki dönemde ise cemiyetler faaliyetlerini gittikçe artırmıştır. Bu cemiyetler içerisinde en önde geleni ise Kürt Teali Cemiyeti olmuştur. İstanbul'da açılan cemiyetin Anadolu'da da şubeleri açılmıştır. Diyarbakır'da açılan şubesi ise Kürt Kulübü olarak adlandırılmıştır. Bununla birlikte halktan pek fazla rağbet görmemiştir. Bu kulübün başkanlığını ise Ekrem Cemil isminde birisi yürütmüştür. Kürt Kulübü'nün üyeleri Paris'teki konferansta Şerif Paşa'nın doğuda bir Kürdistan kurma teklifi üzerine İstanbul'daki üyelerinin yeterince aktif olmadığını da düşünerek yeni bir yapılanmaya gitmişlerdir (Çay, 1996, s. 307-309).

Konferans'ta Kürtler adına Şerif Paşa hareket ederken, Ermeniler adına ise Aboronyan ve Bogos Nubar Paşa hareket etmiştir. Şerif Paşa ile Bogos Nubar Paşa Doğu Vilayetlerinin Ermeni ve Kürt bölgelerine bölünmesi konusunda anlaşmışlardı. İngilizler, Ermeniler üzerinde Rus propagandasının etkili olması üzerine bilhassa Kürt isteklerine ilgi göstermişlerdir (Çay, 1996, s. 310).

Noel, bölgede yürütmüş olduğu faaliyetleri yazmış olduğu günlüğünde ayrıntılı bir şekilde kendi açısından ifade etmiştir. Buna göre önce Diyarbakır'a gitmiş ve oradan Halep'e geçerek Albay Wilson ile görüşmüştür. Bir süreliğine İstanbul'a gelerek bazı Kürt liderlerle görüşen Wilson, daha sonra tekrar Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne dönmüştür. Wilson'un asıl amacı kendi ifadesiyle "*Türklerin Pan-İslamist propagandalarına ve Kürtleri İngiliz silahlarıyla desteklenmiş Ermeni hâkimiyeti kurulacağına dair söylentilerle korkutarak bize düşman etme çabalarına karşı faaliyette bulunmaktı*" (Noel, 2014, s. 7).

Her ne kadar daha sonraki süreçte İngiliz Hükümeti Noel'in Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yürütmüş olduğu Kürtçülük faaliyetlerinden haberdar olmadığını belirtse de 16 Haziran 1919 tarihinde İstanbul Hükümeti'ne göndermiş olduğu telgrafta Noel'e her türlü konuda yardımcı olunmasını ve faaliyetlerine izin verilmesini talep etmiştir (BOA. HR., TO., 609.18). İngiltere'nin bu tutumu karşısında İstanbul Hükümeti de bölgedeki mülki amirlere gönderdiği yazı ile Binbaşı Noel'e yardımcı olunmasını istemiştir (BOA. DH. ŞFR., 627/19).

3 Temmuz'da İstanbul'da Şeyh Abdülkadir ve Bedirhan ailesinin bazı üyeleri ile görüştüktan sonra 23 Temmuz'da Halep'e dönmüş ve buradan Bağdat'a geçmiştir. Ağustos ayı içerisinde tekrar Halep'e geri dönmüştür. Burada da Ekrem isminde bir Kürt lider ile İngiliz mandası üzerine görüşmeler yapmıştır. Noel'e göre Kürtlerin

İngilizlere karşı olmalarının temel sebeplerinden birisi Ermenilerin asılsız iddialarıyla Müslümanların tutuklanmalarıdır. Halep'ten demiryolu ile ayrılan Noel, Antep'e gelerek bölgenin demografik yapısı üzerine araştırmalar yapmıştır. Aynı zamanda halkın nabzını ölçmüştür (Noel, 2014, s. 9-10).

Binbaşı Noel'in bölgede yürüttüğü faaliyetlerden Babıali'nin de haberi olmuş ve 15. Kolordu Komutanlığı'na şifre bir telgraf çekilmiştir. Bu telgrafta, Noel isminde birisinin Osmanlı Devleti aleyhine pek fena propaganda yaptığını buna karşılık aşiret reislerinden bu kişiye yüz veren olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Kürtlerin hiçbir şart altında ve kesinlikle Türk kardeşlerinden ayrılmayacakları vurgulanmıştır. Hatta gerekirse son nefeslerini verinceye kadar vatanın uğrunda savaşmaya hazır oldukları da söylenmiştir. Aşiretler Noel'in vermek istediği yüklü miktardaki parayı da kabul etmeyerek çok namuslu bir davranış sergilemişlerdir (Öke, 2002, s. 66; ATTB, 4). Babıali'nin verdiği cevaptan anlaşıldığına göre Noel'in faaliyetlerini pek de ciddiye almadıkları görülmektedir. Osmanlı Hükümeti'ne göre Noel ne yaparsa yapsın istediği sonucu alması mümkün değildir

21 Temmuz 1919 tarihinde Noel'in ziyaret ettiği İngiliz siyasi memurlarından Hohler'in ifadesiyle, Noel iyi ve kudretli bir insandır, bununla birlikte büyük hayalleri bulunmaktadır, mesela Kürtlerin peygamberi olmak iddiasındadır. Ona göre çok asil bir millet olan Kürtler, hiçbir Ermeni'yi öldürmemişlerdir. Noel, bir Kürt Lawrence'ı olmayı amaçlamaktadır, bu politika değerlendirilebilir. Yine Hohler'e göre Mezopotamya topraklarında İngiliz himayesinde bir Kürt devleti kurularak kuzey bölgesi kontrol altına alınabilir. İngiliz himayesinde ve Türkleri zayıflatmak için kurulacak olan yapı sayesinde bölgenin kontrolü tamamen İngilizlere geçebilir. Ancak yine de Kürtlere güvenilemez (Ulubelen, 1967, s. 203). Noel Kürtleri İngiltere'nin menfaati için kullanmak hevesindedir. Kürtlere karşı büyük bir hayranlık duymakla birlikte yine Türklerle olan bağlarından dolayı güvenmemektedir. Noel, Kürtlere karşı dostane bir tavır sergilese bile İngiltere'nin çıkarları ile ters düştüğünde yolunu hemen ayırabilecek bir yapıdadır. Noel'in önceliği İngiltere'nin menfaatleridir.

Antep'ten sonra 23 Ağustos'ta Maraş'a doğru yola çıkan Noel, yol üzerinde bulunan eşkıyaların saldırısından korunmak amacıyla yine bir eşkıya olan Hasan isminde birisini yanına almıştır. Yolda bir Türk genci ile karşılaşan Noel, bu gencin Ermeni bir kadın ile evli olduğunu ve bu yüzden birçok kişinin bu evliliğe karşı çıktığını Ermenilerin bütün karşı koymalarına rağmen kadının kocasından ayrılmadığını öğrenmiştir. Bunun üzerine heyette bulunan Kürtler; "*Ne Türkler ne de İngilizler, bu ülkeye egemen olmak isteyenler asıl Ermenilerdir*" diyeceklerdir. Wilson

Ermeni tezlerini desteklemekle birlikte buralara hâkim olmanın yolunun Ermeniler ve Kürtler arasındaki problemlerin giderilmesiyle mümkün olabileceğini savunmaktaydı. Yol üzerinde bazı Kürt köylerinde konaklayan Noel ve heyeti, buralarda yaşayan insanlarla görüşmüş ve Kürtler ile Türkler arasında doğal bir düşmanlığın olduğunu günlüğünde yazmıştır. Noel'in anlattıklarının aksine bölge halkının söylemleri daha çok Ermeniler ile ilgilidir. Noel, Kürtlere karşı bir hayranlık duyarken, yol üzerinde karşılaştığı Türkleri de aşağılamaktan çekinmemiştir. Ayrıca Noel, yolculuk esnasında geçtikleri ve konakladıkları yerlerin nüfusu, hane sayısı, at sayısı, saban sayısı ve askere alınanların sayısını savaş öncesi ve sonrası diyerek karşılaştırmalı olarak vermiştir. Noel'e göre bu bölgelerde Ermeniler hiçbir yerde çoğunluk durumunda değildirler. Bu durum ise bağımsız bir Ermeni devletinin kurulmasını güçleştirmektedir (Noel, 2014, s. 11-17). Noel, Kürtleri iki kısımda değerlendirmiştir. Birinci kısım Kürtler Müslüman Kürtlerdir. İkinci kısım Kürtler ise milliyetçi Kürtlerdir. Müslüman Kürtleri kendi amaçları doğrultusunda kullanmaları zordu. Bu yüzden Noel'e göre milliyetçilik duygusunun hâkim olduğu Kürtler kullanılmalıydı.

Noel, Türklerden nefret etmekte ve bölgede yaşayan diğer unsurları Türklere karşı birleştirmeye çalışmaktadır. Ona göre Türklerden duyulan rahatsızlığın temeli *“Onların ahmaklıklarından, Türk olmayan her şeyi hor görmelerinden ve hiçbir fayda sağlamamalarından kaynaklanıyor. Kürtlerin Türklere olan sevgisizliklerini, nefretlerini göstermeleri hiç de zor değildir”* (Noel, 2014, s. 20). Bu ifadelerle Noel Türklere karşı bir nefret içindedir. Yol boyunca karşılaşmış olduğu Kürt aşiretleri hakkında bilgi vermekle kalmamış onlara karşı müthiş bir hayranlık duyarak övgüyle bahsetmiştir. Noel'e göre Kürtçe yöreden yöreye farklılık gösterse bile yok denecek kadar azdır. Kürtçeyi tek bir lehçede birleştirmeye çalışmıştır. Türklere karşı derin bir nefret ve aşağılama hissi duyan Noel, bölgedeki mezhep farklılığını da ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Bu sayede toplumun kırılma noktaları üzerinden avantaj elde etmeyi amaçlamıştır.

Noel'in bundan sonraki rotası Malatya olmuştur. Daha önce yaptığı gibi geçtiği güzergâhlar ile ilgili olarak bilgi veren Noel, bölgedeki köyleri karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir. Noel'e göre Kürtler'de Türk hâkimiyetinden kurtulma ve bağımsızlık isteği oldukça fazladır. Kürtler manda yönetimine yatkın değildirler, buna karşılık Türkler bu sisteme daha uygundur. Yine ona göre Kürtler son derece misafirperverdir, buna karşılık Türkler ise bu konuda oldukça zayıftır (Noel, 2014, s.

30-34). Noel'in her fırsatta günlüğündeki notlarda Türklere karşı duymuş olduğu önyargıyı görmek mümkündür.

Antep üzerinden Malatya'ya geçen Noel bu yolculuk esnasındaki gözlemlerini bir telgraf vasıtasıyla anlatmaktadır. Ona göre, Ermeniler ve Kürtler arasında dostça bir yaklaşım bulunmaktadır. Bunun temelinde ise tehcir sırasında Kürt aşiretlerinin Ermenilere yardım etmesi yatmaktadır. Kürtlerde milliyetçi duygular hâkimdir, ayrıca Türklere ve Türk yönetimine karşı bir nefret vardır. Kürtler, Türk yönetimine karşı isyan duygusu beslemektedirler. Bu isyanın ateşlenmesi için dış desteğe de ihtiyaç yoktur. Kürtlerin %75'i Şia'dır. Geriye kalan %25'i ise Sünni'dir. Sünniler arasında fanatiklik yoktur (Noel, 2014, s. 40). Buna rağmen Kürtler bir Ermeni Devleti içerisinde yaşamlarını sürdürmek istememektedirler. Bu yüzden İngiliz politikaları da buna göre şekillenmelidir. Kürtlerle Ermeniler arasındaki en büyük problem, kurulacak olan Kürt ve Ermeni devletlerinin sınırlarının kesişmiş olmasıdır. Ermeni Devleti'nin sınırları içerisinde kalacak olan Kürtlerin bu durumu kabul edip etmeyecekleri konusu Noel'in en büyük kaygısını oluşturmuştur (Kartın, 2014a: 3889-3890). Noel bu şekilde Ermeniler ve Kürtleri, Türklere karşı ortak bir paydada buluşturarak devlete karşı isyan yolunu açmak istemiştir. Ayrıca mezhep faktörünü de yanıltıcı rakamlarla ön plana çıkararak kullanmayı amaçlamıştır.

Noel, anılarında Kürtlerle Ermeniler arasında dostane ilişkiler olduğunu iddia etmekte ve bunu kendisine göre çeşitli örneklerle desteklemektedir. Buna karşılık Noel'e göre Kürtler ile Türkler arasında din faktörü dışında hiçbir ortak nokta bulunmamaktadır. Kökleri farklı olduğu gibi yaşantıları, gelenekleri ve her şeyleri farklıdır. Kürtlerle Ermeniler arasında bir düşmanlık yoktur. Olan kısmi düşmanlık ise Türkler yüzündendir. Noel'e göre Kürtler iyi meziyetlere sahiptirler, az da olsa sahip oldukları kötü meziyetleri Türklere almışlardır (Noel, 2014, s. 150-160). Bununla birlikte Kürtler arasında birlik yoktur. Bu birliği sağlamanın yolu ise farklı merkezlerde farklı yapıların oluşturulmasından geçmektedir (Kartın, 2014b, s. 204). Noel günlüğünde karşılaştığı Kürt aşiretleri üzerine raporlar da yazmıştır. Bu aşiretlerin nüfusu, başkanları, aile sayısı, köy sayısı, din, dil, giyim kuşamları, tarihleri, silahlı güçleri, kişisel özellikleri, ürünler ve fiyatları, tarımsal faaliyetler, hayvancılık, madenler, zanaat ve ticaret, ekonomi, sağlık, tarihi eserler, avlanma faaliyetleri, köyler ve nüfusları hakkında ayrıntılı bir rapor da hazırlamıştır. Reşvan, Sinemilli, Atmi, Bayzik, Kürecik, Bedirhan, Balyan aşiretleri ile ilgili olarak ayrıntılı bilgiler vermiştir (Noel, 2014, s. 50-151).

Noel, bazen Kürtlerle Ermenileri dost olarak göstermesi, bazen tam tersine aralarında problemler olduğunu söylemesini bölgesel farklılıklara dayanarak izah etmeye çalışmıştır. Mesela Diyarbakır ve Revanduz gibi bölgelerde Ermeniler ile Kürtlerin anlaşamadıklarını söylerken Doğu Anadolu’da yaşayan Kürt ve Ermenilerin iyi anlaştıklarını iddia etmiştir (Kartın, 2014a, s. 3890). Noel, Kürtlerle Ermenileri ortak bir noktada birleştirmeye çalışmıştır. Ona göre, “*Kürtlerle Ermeniler arasında çok az bir fark bulunmaktadır. Ancak talihlerini karartmak için önce Abdülhamit ve daha sonra da İttihat ve Terakki Cemiyeti bu iki ulus arasında kin, düşmanlık ve nifak tohumlarını ekmişlerdir*”. Noel’e göre Kürtlerin Avrupa’daki güzel ve temiz imajı Sultan Abdülhamit’in Kürtlerden oluşturup kurduğu “Hamidiye Alayları” ile bozulmuştur. Amaç Kürt aşiretleri arasında düşmanlık oluşturarak Osmanlı’ya karşı Kürt birliğinin oluşmasını engellemektir (Noel, 2014, s. 160-162).

3. SİVAS KONGRESİ’NİN BASILMA TEŞEBBÜSÜ VE NOEL’İN ROLÜ

Noel, bu faaliyetlerine devam ederken bir taraftan da Anadolu’da Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tarafından bağımsızlık mücadelesi devam etmekteydi. Ancak Mustafa Kemal Paşa’nın yürüttüğü bu mücadele İstanbul Hükümeti’ni de rahatsız etmişti. Mustafa Kemal Paşa’nın Sivas Kongresi’ni toplayacağı günlerde alınan duyumlardan birisi de Harput (Elazığ) Valisi Ali Galip’in kongreyi basacağı yönündeydi.

Mustafa Kemal Paşa daha Erzurum’da bulunduğu sırada Celadet ve Kamuran Ali isminde iki kişi yabancılar tarafından yüklü paralar verilerek bölgeye gönderilmiştir. Bu kişilerin bölgede karışıklık çıkaracaklarını haber alan Mustafa Kemal Paşa, 3 Temmuz tarihinde tutuklanmaları için durumu Diyarbakır’da 13. Kolordu Kumandanına ve ayrıca Erkânı Harbiye Reisi Halit Bey’e ve Canik Mutasarrıfına bildirmiştir (Nutuk, 1970, s. 117). Bu arada Noel’de kendisine ve yanındaki isimlere bir zarar verilmemesi için İstanbul’daki hükümete bir telgraf çekmiş ve etkisi kısa sürede görülmüştür. İstanbul Hükümeti’nce Harput (Elâzığ) valisinden Noel’in faaliyetlerini rahatça yürütmesi için gerekli desteği vermesi istenmiştir (Noel, 2014, s. 42).

Mustafa Kemal Paşa, Ali Galip ile Noel’in hareketlerini takip etmekte ve tedbirler almaktadır. Nutuk’ta, Sivas Kongresi’nin ikinci günü olan 6 Eylül’de Bedirhani ailesinden Celadet ve Kamuran ile Diyarbakırlı Cemil Paşazade Ekrem adıyla bilinen üç kişinin, yanlarında yabancı istihbarat subayı olan ve daha önceden de aleyhimize çalışma ve propagandalar yapan bir kişinin (Noel), yanında silahlı kimseler ile Elbistan üzerinden Malatya’ya geçtiğini, buradaki mutasarrıf ve belediye reisleri

tarafından kabul edildiklerini ifade etmektedir. 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa 3. Kolordu Komutanlığı'na buna dair 6 Eylül 1919 tarih ve 529 numaralı göndermiş olduğu şifre telgrafta, bu yabancı istihbarat subayının Türk, Kürt ve Ermeni nüfusunu incelemek üzere İstanbul Hükümeti'nin izniyle dolaştığını, Malatya'daki süvari alayının sayısı az olduğu için bu kişileri tutuklamaya cesaret edemediğini, bu kişilerin derhal tutuklanması talebini İstanbul Hükümeti'ne bildirdiğini ve bu kişilerin hangi amaçla geldiklerini Harput Valisi'nden sorduğunu anlatmaktadır (Nutuk, 1970, s. 118).

Bununla birlikte Noel'e göre bir Fransız subayı olan Harput ve Sivas Vilayetleri Jandarma Müfettişi Binbaşı Bruno açıkça Mustafa Kemal Paşa lehine konuşmaktadır. İstanbul Hükümeti ile Fransız subay arasında fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Bu durum valinin gönderdiği telgraftan anlaşılmaktadır. Buna göre, *"Sivas'tan Harput'a gelen Jandarma Müfettişi Fransız Subayı, Mustafa Kemal'e karşı aldığım önlemlere açıkça karşı çıktı. Binbaşı Noel Fransızların aksine bizim önlemlerimizi desteklemektedir. Bu davranış biçimi Fransızların gizliden gizliye Mustafa Kemal'i ve Sivas Kongresi'ni desteklediğini teyit etmektedir"* (Noel, 2014, s. 44). Vali, daha sonra Sivas'taki ulusal kongrenin Fransızlar tarafından yönlendirildiğini ve şehirdeki heyecanın nedenini Fransız Subayı Binbaşı Bruno'nun İttihat Terakki Cemiyeti'ni desteklemesi olarak görmüştür. Anlaşıldığına göre Noel, Anadolu'daki bağımsızlık mücadelesini İttihatçı bir hareket olarak değerlendirmektedir.

Daha sonra Harput (Elazığ) Valisi, 1 Eylül'de Revan Aşireti'nden yüz silahlı adam toplaması için Halil Bey'e bir telgraf çekmiştir. İstanbul Hükümeti, valiyi 3. Ordu komutanı olarak atamış ve yerel milis kuvvetleri toplayarak Sivas'a karşı hareket etme yetkisi vermiştir. Noel'e göre bu durum bazı Kürt aşiretleri açısından faydalı olacaktır. Hatta müttefiklerin Kürtlerin durumuna bakış açısı değişecek ve destekleri daha da artacaktır. Bu yüzden istenilen yüz atlı yerine beş yüz atlı göndermişlerdir. Bu arada Noel de Balyan aşiret lideri ile bir görüşme gerçekleştirmiştir (Noel, 2014, s. 45). Noel, Ali Galip'in Kongre'yi basma teşebbüsüne destek vermiştir. Böylece Milli Mücadele son bulacak ve İngilizler faaliyetlerini daha rahat gerçekleştirebileceklerdi.

Bundan sonraki süreçte Noel Malatya'da çalışmalarına devam etmiştir. Noel'in Malatya'ya gelerek burada da bölge halkı üzerindeki faaliyetlerini devam ettirmesi üzerine 13. Kolordu komutanlarından Cevdet Bey bir genelge yayınlamıştır.

Genelgenin yayınlandığı 9 Eylül tarihli 302/300 nolu telgrafta Noel'den şu şekilde bahsedilmektedir:

Bir İngiliz subayının da katıldığı bir heyetin Malatya'ya ulaşması ata topraklarımız üzerinde şeytani bir plan tasarlandığının açık bir göstergesidir. Binbaşı Noel adıyla seyahat eden bu şahıs iki ay önce Diyarbakır'a gelmiştir. Türk hükümetine karşı açık bir propaganda yürütmektedir. Altı ay içerisinde tek Türk yetkilisinin kalmayacağına dair teminat verdiği Milli Aşireti reisine para önermiştir. Fakat bütün vaatlerine karşın, emelleri doğrultusunda bir cevap alamamıştır. Cemil Paşazade Ekrem Bey, Diyarbakırlıların hatta kendi öz ailesinin bile nefret ettiği çılgın bir adamdır.

Ey ahali! Kürtler, Türkler, Araplar ve Arnavutlar 600 yıldır İslam'ın destekçisi olmuştur. Balkan Savaşı'ndan önce Arnavutlar bağımsızlık tuzağı ile aldatıldılar. Bugün, Balkan uluslarından bahsederken Arnavutların isimleri geçmemektedir. Savaş sırasında Mekke ve Hicaz, krallık tuzağı ile aldatılmıştır. Şimdiye kadar verilen sözlere rağmen Suriye, Filistin, Cezayir, Tunus, Trablusgarp ve Mezopotamya'da yaşayan Araplar çeşitli yabancı kuvvetlerin yönetimi altında kalmıştır, bağımsızlıklarını elde edememiştir.

Arapların kandırılarak bizden ayrıldıklarını görebilmekteyiz. Ancak bugüne kadar birkaç maceracı haricinde bütün Kürtler, tüm dünyada nam salmış dindarlıkları ve halifeye olan sadakatleriyle İslam'la ve Türk Hükümetiyle bağlarını devam ettirme isteğindedirler. Kendini albay olarak tanıtan ancak gerçekte binbaşı olan bu şahıs, Süleymaniye'de siyasi subaylık görevini yürütürken Şeyh Mahmut'un kanına girmeyi başarmıştı. Ancak akılda tutulmalıdır ki, aynı Şeyh Mahmut şu anda İngilizlere karşı amansız bir savaşa girişmiş durumdadır.

İki ay evvel Kafkasya'dan bir İngiliz subayı, Beyazıt sancağının Ermenilere verildiğini ve şehrin derhal boşaltılması gerektiğini belirten bir notayı mutasarrıfa gönderdi. Benzer bir şekilde Revanduz siyasi subayı, Şemdinan sancağının boşaltılmasını istedi. Ancak Erzurum'da ulusal direnişin başlamışıyla İngilizler bu istekleri yerine getiremediler. Bugün Süleymaniye aşiretlerinden Zaho ve Amediye İngilizlere karşı savaşmaktadır. Eğer İngilizler Kürtlere bağımsızlık ihsan etme niyetindelerse, adı geçen yerlerdeki olaylar nasıl yorumlanabilir?

Ey ahali! Allah sizi bu yalan sözlere kanmaktan, sizi aldatılmaktan korusun. Türkler ve Kürtler birlikte İslam'ın temel direğidir. Onlar ayrıldıkları gün İslam zayıflayacaktır. Türkler, Kürtler olmadan tek başlarına yaşayabilirler, ancak Kürtler Arap, Fars ve Ermenilerin arasında asla Türkler olmadan tek başlarına var olamazlar. Amerika'da bulunan Ermeni patriği bizi tek başına köleleştirecek. İngiliz hükümetine hizmet eden üç ya da dört haine rağmen birileri mutlaka hala gerçekleri hatırlıyor olmalıdır. Ancak gerçek hatırladığı zaman, hiç kimse ittifak politikasına karşı bir harekete teslimiyet göstermemelidir (Noel, 2014, s. 47-48).

Noel ile Ali Galip'in Malatya'da buluşması, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tarafından hoş karşılanmayacak ve İngiltere'nin Sivas Kongresi'ni basma teşebbüsünü desteklediği imajını güçlendirecekti. Ayrıca sadrazamın göndereceği bir ordu da muhtemelen Kuvayı Milliye tarafına geçecekti. Mustafa Kemal Paşa'nın kararlı tutumu karşısında Anadolu'ya bir elçi göndermek de işe yaramayacaktı. (Şimşir, 1970, s. 107-108).

Harput (Elazığ) Valisi'nin Sivas Kongresi'ni basma teşebbüsünün başarısızlıkla sonuçlanması Ali Galip'in ve Noel'in tutuklanma sürecini de başlatmıştır. Tutuklanması için gönderilen birlikleri haber alan Noel gizlice şehirden kaçmıştır. Ancak Noel ve yanındakiler, bir Türk birliği tarafından yakalanmıştır. Bununla birlikte Noel'in ifadesiyle yaptıkları oyun ve blöf sayesinde kurtulmayı başarmıştır. Bu arada Mustafa Kemal Paşa'nın aldığı tedbirler nedeniyle şehirdeki faaliyetlerini durdurmaya karar veren Noel, Halep'e dönmek zorunda kalmıştır (Noel, 2014, s. 50-51). Bu arada İstanbul Hükümeti tarafından Noel korunmaya çalışılmıştır. Noel'in bölgede yürüttüğü faaliyetlerin rutin olduğu ve halkı kışkırtmak gibi bir amaç taşımadığı ifade edilmiştir (BOA. DH. ŞFR., 638.49). Bu bağlamda Noel'in Sivas Kongresi'nin basılması teşebbüsünde isminin geçmesi ifşa olmasını sağlamıştır (Kartın, 2020, s. 83).

Buna karşılık Harput (Elazığ) Valisi Ali Galip Bey, bunların faaliyetlerinden 3 Temmuz'dan beri haberdar olduğunu ancak tutuklamaya cesaret edemediğini ve durumu İstanbul Hükümeti'ne bildirdiğini söylemiştir. Buna karşılık 7 Eylül 1919 tarihinde 3. Kolordu Komutanının imzasıyla yazılan şifre telgrafta, Elazığ Valisi Ali Galip, Malatya Mutasarrıfı Halil ile Kamuran, Celâdet ve Ekrem Beylerle birlikte İngiliz Binbaşısı Noel'in derhal tutuklanarak Sivas'a sevk edilmeleri için Elazığ'da bulunan 15. Alay Kumandanı İlyas Beyin emrine 60 kadar atlı süvarinin en geç 9 Eylülde Harput'tan Malatya'ya hareketi için doğrudan doğruya tebligat yapıldı. Ayrıca

8 Eylülde Sivas'tan bir otomobil ile bazı zabitanın gönderileceği bildirildi (Nutuk, 1970, s. 119).

Buna rağmen Elazığ'daki alay kumandanı İlyas Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı telgrafta kolordunun izni olmadan hareket edemeyeceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, bunun bir vakit kaybı olduğunu ve derhal harekete geçmesi gerektiğini belirtmiştir. Daha sonra yine İlyas Bey'e tekrar bir telgraf gönderecek ve İstanbul hükümetinin bir hıyanet içerisinde olduğunu belirterek İlyas Beyden işini yapmasını ve gerekirse daha sonra Sivas'a gelerek kendilerine katılmasını istemiştir (Nutuk, 1970, s. 120).

12 Eylül'de Mısır Seferi Kuvveti'nin Baş Siyasi Subay Vekili Albay Bell Malatya'ya gelmiştir. Ancak Albay Bell, Noel'den haberi olmadığını ve Noel'in görevinin ne olduğunu bilmediğini söylemiştir. Albay Bell, Noel ile görüşecek ve bu bölgede Mustafa Kemal Paşa'ya rağmen faaliyetlerini yürütemeyeceğini bildirmiştir. Bundan sonra Noel kendisini güvene almak için Halep'e gelmiştir. 14 Eylül'de Türk Jandarmasının korumasında Malatya'dan ayrılan Noel, ayın 17'sinde Beşke Aşireti'nin arasından geçerken ayran içmek üzere mola verdiği esnada yaşlı biri yanına gelerek Türklerden şikâyetçi olacaktır. Bunun üzerine Noel, "*Haydi, haydi! Kalbinizin derinliklerinde hâlâ Türkleri seviyorsunuz. Onlarsız da yapamıyorsunuz*" demiştir (Öke, 2002, s. 91). İngiliz Hükümeti bu şekilde davranarak, Noel'in faaliyetlerinden haberdar olmadığını bildirmiş, böylece müttefiklerini karşısına almak istememiş ve bu sayede kendisini aklama yoluna gitmiştir.

Noel "*İttihatçılar*" olarak adlandırdığı "*Kuvayı Milliyeciler*" den kaçarken Mısır üzerinden İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği eliyle İstanbul Hükümeti'ne bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta Noel, Sivas'ta bir ihtilalin başladığını ve giderek yurt geneline yayıldığını belirtiyordu. Noel'e göre ihtilalcilerin amacı anavatanın parçalanmasını önlemek ve yabancı işgalinden kurtulmasını sağlamaktı. Bu bağlamda ihtilalciler, İstanbul'da müttefiklerin eline düşmüş olan padişahın haklarını savundukları, hatta bu nedenle Vahdettin'in Mustafa Kemal'i Samsun'a gönderdiği iddiasındaydılar. Padişah Vahdettin'in Mustafa Kemal Paşa'yı tutuklama emri vermesi ise müttefiklerin gözünü boyamaya yönelik bir hamle olarak görülmeliydi. Sivas'a gelen Kürtler bağımsız bir Kürdistan tasarısını kesinlikle onaylamıyorlardı. Harput (Elazığ) Valisi, Mustafa Kemalcilerin önünün alınması gerektiğini ve İngilizlerin tazyiki ile Babilî'nin ihtilali bastırmak üzere buraya dirayetli asker göndermesinin şart olduğunu bildiriyordu. Durum acildi. İhtilalciler ise gerçekte Bolşevik'ti. Vatanseverlikleri ise bu amacı gerçekleştirmek için

kullanacakları bir araçtı (Öke, 2002, s. 92). Bu sayede Noel, Ali Galip'i İstanbul Hükümeti'nin nezdinde itibarını artırarak koruma altına almak istemiştir. Öte taraftan Anadolu'da başlayan hareketin Bolşevik bir hareket olduğunu iddia etmiş ve Milli Mücadeleyi itibarsızlaştırmaya çalışmıştır.

Ancak 10 Eylül'de Süvari Alay 12 Kumandanı Binbaşı Cemal Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği telgrafta Noel'in yanındakilerle birlikte kaçtığı söylenmiştir. Bu olay 10 Eylül 1919 tarihli telgrafta şu şekilde ifade edilmiştir:

Harpüt Valisi ile Malatya Mutasarrıfı ve İngiliz binbaşısı hempaları olan malum eşhas alay 15'in Elaziz'den hareketini ve kendilerinin tevkif edileceklerini haber alır almaz, bugün alessabah firar etmişlerdir. Bunların Kâhta'daki Bedir Ağa nezdine gittikleri ve oradan tedarik edecekleri Ektrat ile burayı basmağa gelecekleri mervidir (Nutuk, 1970, s. 123).

Ancak Mustafa Kemal Paşa, Binbaşı Cemal Beyin Ali Galip'i durumdan haberdar ettiğini söylemekte ve Cemal Beyi eleştirmektedir. Mustafa Kemal Paşa'ya göre Cemal Bey, Ali Galip'in kaçmasına göz yummuştur (Nutuk, 1970, s. 124).

Bu arada durumu 9 Eylül akşamı haber alan Ali Galip, geceyi hükümet dairesinde uykusuz geçirmiştir. 10 Eylül'de maiyetindeki birkaç jandarma ve silahlı Kürtlerle birlikte sandık emininden altı bin lira almışlardır. Ancak hükümet binasının sarılması üzerine acele bir şekilde kaçmışlardır. Aslında Mustafa Kemal Paşa'ya göre Ali Galip'in kaçması sağlanmıştır. Bundan sonra Mustafa Kemal Paşa, İlyas Beye gönderdiği telgrafta bu kişilerin derhal derdest edilmelerini istemiştir (Nutuk, 1970, s. 125).

Sonraki süreçte Ali Galip, 16 Eylül'de Urfa'ya ve oradan da Halep'e geçmiştir. Bir müddet İstanbul'da kalmış ve Türk Ordusu'nun İstanbul'a girmesi ile birlikte tutuklanarak Divan-ı Harbe gönderilmiştir. Buradaki yargılamasında ise Noel'in Kürt ayaklanması projesine karşı çıktığını belirterek beraat etmiştir. Aldığı tek ceza Malatya Mutasarrıfı Halil Bey ile birlikte "Yüz Ellilikler Listesi "ne girmek olmuştur (Öke, 2014, s. 92).

18 Eylül'de Amiral Webb, Bağdat'taki İngiliz İşgal Komutanlığı'na yazdığı yazıda Binbaşı Noel'in İngiliz Hükümeti'nin bilgisi dâhilinde bir Kürt ayaklanması peşinde koştuğu izlenimi verdiğini ve bunun barış ortamını bozan bir durum ortaya çıkardığını söylemiştir (Şimşir, 1973, s. 107). 21 Eylül'de Amiral Robeck, Urfa ve Diyarbakır halkının kentlisi ve göçeriyle Mustafa Kemal Paşa tarafına geçtiğini ve bu yüzden Noel'in artık bölgede yeterince taraftar bulamayacağını ve yüzden de rahat

hareket edemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca bölgenin Fransız nüfuz sahasında olması nedeniyle Noel'in yürüttüğü faaliyetler Fransa ile aralarını açabilirdi. Bu yüzden Noel'in bir an önce Halep'e dönmesinde fayda bulunmaktaydı. Noel'in bölgede Türklerle Kürtleri birbirine düşürme faaliyetleri ve ne yapacağının kestirilememesi Amerika'yı da rahatsız etmişti (Şimşir, 1970, s. 166-179).

24 Eylül'de Anadolu'da durum tespiti yapmak için gelen General Harbord'a Mustafa Kemal Paşa, Noel'in faaliyetleri hakkında şunları söylemiştir:

İmparatorluğu bölmek ve Türklerle Kürtler arasında bir kardeş harbine sebebiyet vermek için Kürtleri İngiliz himayesi altında müstakil bir Kürdistan kurma planına iştirak etmek üzere tahrik ettiler. İleri sürdükleri tez imparatorluğun nasıl olsa dağılmaya mahkûm olduğudur. Bu teşebbüslerini tahakkuk ettirmek için büyük paralar harcadılar, her türlü casusluğa başvurdular, hatta derhal hafiyeler gönderdiler. Bu suretle Noel isimli bir İngiliz subayı uzun bir zaman Diyarbakır'da gayretler sarf etti ve faaliyetlerinde her türlü sahtekârlık ve aldatmaya başvurdu. Fakat bizim Kürt vatandaşlarımız hazırlanan komplonun farkına vararak onu ve vicdanlarını parayla satan diğer bir grup haini o muhitten kovdular. Diyarbakır faaliyetlerinde sukutu hayale uğramış olan Mister Noel, Bedirhan kabilesine mensup ve para vererek ikna ettiği fakat Kâmuran, Celadet ve Diyarbakırlı Cemil Paşazade Ekrem gibi hısımları arasında hiç itibarı olmayan bir grup maceraperestle Malatya'ya gitti. Burada müstakil bir Kürdistan kurulması yolundaki teşebbüslerini aynı zamanda Bedirhan kabilesine mensup Kaymakam Kâmil Beyle teşriki mesai yaparak tekrarladı.

Diğer taraftan yalnız kendi menfaatlerini düşünen Dâhiliye Vekili Adil Beyin, aynı zamanda yine kendi menfaatini düşünen ve milli hareket ve bilhassa Sivas Kongresi aleyhinde tedbirler alan Harbiye Vekili Şefik Paşa'nın bir aleti olan Harput Valisi Ali Galip Bey ile birleşti ve kendisi ve arkadaşları "memleketi işgal edecekler, hemen silahlara" diye feryatlara başladılar. Bu suretle bizim saf Kürt vatandaşlarımızın ayaklanmasını tahrik etmek istediler. Bu habis planın gayesi vardı: Kürtlerin menfaat duygularını canlandırmak, milli kuvvetleri imha etmek ve memleketin evlatları arasında bir mücadele ve kan dökmeye sebep olmak. Suikastı tertipleyenler tasarladıkları faciaya Halil Bey'in, postayı yağma ettiği söylenen bir grup eşkıyayı takip edeceği bahanesiyle istettiği askerlerden bir kısmını da dâhil etmekten çekinmediler. Bu şahıslar milli kuvvetleri küçümsemelerinin tabii

neticesi olan perişanlıkla karşılaştılar. Bu entrikaların tamamen dışında kalmış olan mahalli halk çok geçmeden bunların hakiki mahiyetini anladı ve suçluları tevkif etmek üzereydi ki onlar kaçtılar”. (ATTB, 4, s. 63).

Mustafa Kemal Paşa, 24 Haziran’da 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir’e gönderdiği şifreli telgrafta “*Kürtlerin kayıtsız şartsız Türk kardeşlerinden ayrılmayacaklarını; bu uğurda en son nefeslerini verinceye kadar hayatlarını fedaya hazır olduklarını söylemiş olduklarını*” bildirmiştir (ATTB, s. 43). 1919 Eylül’ünde Tümgeneral James G. Harbord, başkanlığında bir Amerikan siyasi kurulu Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da gözlem yapmak amacıyla Sivas’a gelmiştir. 22 Eylül’de Mustafa Kemal Paşa ile bir görüşme de gerçekleştirmiştir. Hazırlamış olduğu raporunu 16 Ekim’de Amerikan yönetimine sunmuştur. Bu arada Noel’de bu görüşmeyi yakından takip etmekte ve bölgedeki faaliyetlerini sürdürmekteydi. Noel, 23 Eylül’de Bağdat ve İstanbul’daki İngiliz Yüksek Komiserliği’ne Halep’ten gönderdiği şifreli telgrafta şöyle diyordu: “*Mustafa Kemal Paşa’nın ortaya çıkardığı bu durum olduğu durum ciddileşirse Bedirhanları ve öteki kimi Kürtleri, Kürt ilçelerine vali ve mutasarrıf ataması için Türk Hükümeti’ni tekrar harekete geçirerek onlardan epey yararlanabiliriz*”. Öte yandan İngiltere Dışişleri Bakanlığı Doğu Masası yetkililerinden George Kidston, bu belgeye 18 Ekim’de not ettiği açıklamada şu yorumda bulunmuştur: “... *Mustafa Kemal’in, Noel’i ülke dışına itmek amacıyla rahatsız etmesi, Kürt aşiretleriyle olan irtibatımızı kesmiş bulunuyor; Mustafa Kemal’in aşiretlerle ilişkisinin ne olduğunu hiç bilmiyoruz*” (Sonyel, 1995a, s. 38-39).

23 Eylül 1919’da Albay Meinertzhagen’den Lord Curzon’a gönderilen telgrafta şöyle deniyordu: “*Mustafa Kemal Türkleri, Arapları ve Kürtleri birleştirerek yabancıları yurdundan atmaya çalışıyor* (Ulubelen, 1967, s. 179). Türkiye’de incelemelerde bulunmak üzere gelen Amiral Bristol, Amerika Birleşik Devletleri’ne çekmiş olduğu 30 Eylül 1919 tarihli telgrafta, özetle İngilizlerin Kürtleri kullanarak Anadolu’da ortaya çıkan bağımsızlık hareketini boğmak istediğini söylemiştir (Duru, 1978, s. 162).

İngilizler, Mustafa Kemal Paşa’ya karşı bazı Kürtleri kullanmaktaydılar. Bu durum İstanbul’daki İngiliz işgal gücü yeni başkomutanı General Harrington’la savaş bakanlığı arasındaki yazışmalara da konu olmuştur. General Harrington 29 Ocak 1921’de Savaş Bakanlığı’na gönderdiği telgrafta şöyle diyordu:

Burada, güvenilir bir kaynaktan sağlanan rapora göre, geçen yıl (1920) Mart ile Mayıs arasında, İstanbullu ulusçu iki ajan, Kürtleri Mustafa

Kemal'e karşı kışkırtmak amacıyla bir kurul gönderilmesi için İngiliz Genelkurmay İstihbaratınca Mısır'daki Kürt siyasi önderi Bedirhanzade Süreyya'ya verilen belgelerin suretlerini sağlamayı başarmıştı. Herhalde, Mısır'daki genelkurmay istihbaratı kastediliyor. Bu belgeler herhalde geçen Kasım Aralık (1920) arasında Mustafa Kemal'in eline geçmiştir.

Bu telgraf üzerine harekete geçen Mısır'daki İngiliz Genel Karargâhı 9 Şubat 1921'de Savaş Bakanlığı'na bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta şöyle denilmektedir:

Bizim bilgimiz içinde olan tek kurul, Binbaşı Noel'inkidir. Mısır'daki İngiliz askeri gücüne bağlı genelkurmay istihbarat servisinin ona herhangi bir belge verdiği saptanamamıştır. O sırada Kuzey Bölgesi'nin Siyasi İşler Şefi yardımcısı bulunan Binbaşı Bell, bilgi verecek bir durumda olmalıdır. Gizlice sorguya çekilen Bedirhan, verilen tüm yönergelerin yazılı değil sözlü olduğunda direniyor (Sonyel, 1995a, s. 137).

Noel, İngiltere'ye döndükten sonra inisiyatifi tekrar ele almaya çalışmıştır. Bununla birlikte İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon, "Büyük Kürdistan" projesinden vazgeçmiştir. Curzon'a göre zaman içerisinde yöredeki şartlar kendi sonuçlarını oluşturacaktır. Bu yüzden İngiltere bekle-gör siyasetini yürürlüğe koymuştur. Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması ve istenilen amaca ulaşılamaması üzerine Noel, İngiliz yönetimine çeşitli raporlar ve teklifler sunmuş olmasına rağmen, hiçbir zaman aktif bir göreve getirilmemiş ve Güneydoğu Anadolu üzerindeki tasavvurlarını tamamlayamamıştır (Öke, 1989, s. 119-120).

Noel'in İngiltere adına bağımsız bir tampon devlet kurma girişimleri ve bölgeyi tamamen İngiliz nüfuz sahası haline getirme isteği, yazışmalardan anlaşıldığına göre, Fransızları ve Amerikalıları rahatsız etmiştir. Ancak İngiliz Hükümeti, Noel'in bölgedeki faaliyetlerinden haberdar olmadığını söyleyerek müttefiklerine karşı zor durumda kalmak istememiştir.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile ayrılan Osmanlı Devleti'nin topraklarında 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkesi ile işgaller başlamıştı. Zaten daha savaş devam ederken İtilaf Devletleri aralarında imzaladıkları gizli anlaşmalar ile Osmanlı topraklarını paylaşmışlardı. İngiltere ve Fransa aralarında imzaladıkları Sykes Picot Anlaşması ile Ortadoğu coğrafyasını şekillendirmişlerdi. Bu arada Osmanlı topraklarında ve Anadolu'da başlayan işgallere karşı Mustafa Kemal Paşa liderliğinde

bağımsızlık mücadelesi de başlamıştı. İngiltere, özellikle petrol kaynaklarını elinde tutabilmek için Irak ve Güneydoğu Anadolu'da çeşitli faaliyetler yürütmekteydi. Bu amaçla bölgeye gönderdiği kişilerden birisi de Arnold Talbot Wilson olmuştur. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Lawrence'ı Arap bölgesini şekillendirmek ve bölge halkını Türklere karşı kışkırtmakla görevlendiren İngiltere, savaş sonunda Noel'i Irak ve Güneydoğu Anadolu'ya aynı görev ile göndermiştir.

Osmanlı topraklarında çeşitli bölgelerde görev yapan Noel, Anadolu'da birçok ilde seyahat ederek çalışmalarını yürütmüştür. Özellikle bölgedeki bir kısım Kürt aşiretlerinin desteğini almaya çalışmış ve bunun için de toplum içerisindeki en küçük ayrılıkları tetikleme gayreti içerisinde olmuştur. Binbaşı Noel'in Kürtler için hayalini kurduğu devletin sınırları ile Ermeni devletinin sınırlarının Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da kesişmesi, ona bir tercih yapma zorunluluğunu hissettirmiştir. Bu zorunlulukta Kürtlerden yana tavır alan Binbaşı Noel, Ermenileri Kürtler üzerinden okuyarak zaman zaman onlarla Ermenilerin çok iyi bir münasebet içerisinde olduğunu, zaman zaman ise bunun tam tersini iddia etmiştir. Aslında Binbaşı Noel'in bu iddialarını yerel bazda değerlendirmek daha isabetli bir yaklaşım olacakken, Noel'in bu durumu kasıtlı olarak bu şekilde okuması, kendi devletinin öncelikleri ile alakalı bir yaklaşımdır.

Noel, İngiltere'nin menfaatleri gereği Kürtlerden yana tavır almıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın, Noel'in faaliyetlerinden haberdar olması ve onu engellemesi üzerine de Harput Valisi Ali Galip'in Sivas Kongresi'ni basma girişimine destek vermiş, ancak başarısız olmuştur. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın önlemleri sayesinde Halep'e kaçmak zorunda kalmıştır. Bütün bu çabalarına rağmen Noel, Kürtleri Türklere ayıramamış bu ise Noel'de ve İngiliz Hükümeti'nde büyük bir hayal kırıklığı oluşturmuştur.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri

BOA. (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı)

BOA.DH.KMS., 54/32.

BOA. DH. ŞFR., 638/49.

BOA. DH. ŞFR., 627/19.

BOA.HR., TO., 609/18.

BOA. DH. EUM. AYŞ., 12/4.

2. Basılı Eser ve Makaleler

- Akşin, S. (1992). *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele* (Cilt 2). İstanbul: Cem Yayınları.
- Atatürk, M. K. (1970). *Nutuk* (Cilt 1, 1919-1920). İstanbul: Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Milli Eğitim Basımevi.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri* (2006). (Cilt 4). Ankara: Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Başak, T. (2013). *Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü (30 Ekim-30 Kasım 1918)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bıykoğlu, T. (1962). *Türk İstiklal Harbi 1. Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*. Ankara: Milli Savunma Bakanlığı Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi.
- Burak, D. M. (2004). *Birinci Dünya Savaşı'nda Türk İngiliz İlişkileri (1914-1918)*. Ankara: Babil Yayıncılık.
- Çay, A. H. (1996). *Her Yönüyle Kürt Dosyası*. Ankara: Turan Kültür Vakfı.
- Duru, O. (1978). *Amerikan Gizli Belgelerinde Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Georges-Gaules, B. (1981). "Le Nationalisme Turq". *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği*. (C. Yazansoy, Çev.). İstanbul: Sebât Matbaası Tarih ve Edebiyat Yayınları.
- Gotthard, J. (1971). *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*. (C. Köprülü, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gögem, Z. (1954). *Kurmay Albay Dadaylı Halit Beğ Akmansü 1884-1953*. İstanbul: Halk Basımevi.
- Karal, E. Z. (1996). *Osmanlı Tarihi, IX, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kartın, C. (2014a). Binbaşı Noel'in Hava Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı Arşivlerindeki Gönderilerinde Kürt-Ermeni Münasebetleri. *Yeni Türkiye Dergisi*, 64(5), 3883-3893.
- Kartın, C. (2014b). İngiliz Arşiv Belgelerine Göre E.W.C. Noel'in Kürtler Üzerine Yaptığı Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme. O. Kılıç (Ed.). *Tarihte Türkler ve Kürtler Sempozyumu: Bildiriler* (Cilt 3) içinde (s. 197-244). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Kartın, C. (2020). Binbaşı Noel'in Anadolu Misyonu Üzerine Bir Değerlendirme. A. Duran (Ed.). *Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet Çay: 35. Yıl Armağan Kitabı* içinde (s. 75-106). İstanbul: İKSAD.
- Kasalak, K. (2018). Milli Mücadele'de İngiltere'nin Kürt Politikası ve Binbaşı Noel. *Kesit Akademi Dergisi*, 4(3), 131-141.
- Kaymaz, İ. Ş. (2011). Britain's Policy toward Kurdistan at the End of the First World War. *Alternatives: Turkish Journal Of International Relations*, 10(2-3), 79-103.
- Kadir K. (2021). Ayrılıkçı Bir Cemiyet: Diyarbakır Kürt Kulübü'nün faaliyetleri ve Kapatılması. *Atatürk Dergisi*, 10(1), 99-131.
- Kürkçüoğlu, Ö. (1978). *Türk-İngiliz İlişkileri, (1919-1926)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Lazarev, M. S. (1989). *Emperyalizm ve Kürt Sorunu (1917-1923)*. (M. Demir, Çev.). Ankara: Özge Yayınları.
- Noel, E.W.C. (2014). *Kürdistan*. (Çev. Bülent Birer). İstanbul: Avesta Basın Yayın Dağıtım.
- Öke, M. K. (1989). *İngiliz Ajanı Binbaşı E.W.C. Noel'in "Kürdistan Misyonu" (1919)*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Öke, M. K. (2002). *Musul-Kürdistan Sorunu 1918-1926*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Özdemir, B. (2008). *İngiliz İstihbarat Raporlarında Fişlenen Türkiye*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Sonyel, S. R. (1995a). *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sonyel, S. R. (1995b). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika (Cilt 1-2)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Şimşir, B. N. (1970). *İngiliz Belgelerinde Atatürk (Cilt 1)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tansel, S. (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (Cilt 1)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1986). *Türkiye'de Siyasi Partiler*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Ulubelen. E. (1967). *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*. İstanbul: Aykaç Kitabevi.

Ursavaş, A. S. (2000). *Kilikya Dramı ve Urfa'nın Kurtuluş Savaşları*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Summary

Even though England had problems with the Ottoman Empire from time to time until the 19th century, it followed a policy in favor of the continuation of the existence of the Ottoman Empire. However, he made a great effort to overthrow the Ottoman Empire, which they later called the "Sick Man", and for this he entered into various alliances with other European countries. With the outbreak of the First World War, while the war was still going on, the lands of the Ottoman Empire were shared with the secret agreements signed between England and other states.

With the signing of the Armistice of Mondros, occupations began in the Ottoman lands. Britain had occupied Mosul, Urfa, Antep and Maraş with the beginning of the invasions. Later, it withdrew from other regions except Mosul. While all these occupations continued, an independence movement started in Anatolia under the leadership of Mustafa Kemal Pasha. We see that the British Government assigned Christmas, which was first assigned to Baghdad in 1919, and then to Southeastern Anatolia. Noel's apparent purpose was to conduct observations and research in the area on behalf of the British Government.

However, after Noel came to the region, he first held various meetings with Kurdish tribes. He also met with the administrators of Kurdish associations established in Istanbul and influenced them. His aim was to create a buffer structure to prevent Turkish domination by using Kurdish tribes. For this, he first wanted to establish a mandate state under British auspices, thanks to the Kurdish tribes who could be persuaded. But historically, the Kurds' loyalty to the Turks has been the biggest obstacle to Christmas. Therefore, these ties between Kurds and Turks had to be broken. Even though there was no ties between the Armenians and the Kurds, these two elements had to be combined. Noel saw himself as the Lawrence of the Kurds. In fact, he will not be content with this and will aim to become the "Prophet of the Kurds" in Hohler's words.

The domination of these lands by England could only be possible thanks to a mandate state to be established. Therefore, the Kurds had to be separated from the Turks and acted together with the Armenians. The historical enmity of the Kurds with the Armenians was due to the policies implemented by the Turks and the Hamidiye regiments established by Sultan Abdülhamit. These Hamidiye Regiments were at the root of the prejudice against the Kurds in Europeans. Noel evaluated the Kurds in two parts. The Kurds in the first part are Islamist Kurds. This group is not very suitable to be used because they are closer to the Turks. The second part of the Kurds is the nationalist Kurds. It is easier for those who belong to this group to come under British control and be provoked against the Turks.

According to him, there is a friendly approach between Armenians and Kurds. On the basis of this, there is the aid of the Kurdish tribes to the Armenians during the deportation. Nationalist feelings are dominant among the Kurds, and there is also hatred towards the Turks and the Turkish administration. The Kurds have a feeling of rebellion against the Turkish administration. There is no need for outside support to ignite this rebellion.

Noel has a hatred for Turks. He not only gave information about the Kurdish tribes he encountered along the way, but also spoke highly of them with great admiration. According to Noel, although Kurdish varies from region to region, it is almost non-existent. He tried to combine Kurdish into a single dialect. Noel, who feels a deep hatred and humiliation towards the Turks, tries to highlight the sectarian difference in the region. In this way, it aimed to gain advantage over the fragile points of the society.

Since Noel was operating on behalf of England, the Istanbul Government was aware of this. In various telegraph correspondences, they were even asked to help the local governors for Christmas. Noel, who worked in cities such as Diyarbakır, Malatya and Maraş in the Southeast Anatolian region, cooperated with Ali Galip for a while during the attempt of Elazığ Governor Ali Galip to raid the Sivas Congress. However, his attempt was prevented by the measures taken by Mustafa Kemal Pasha. Ali Galip had to flee the region. As it is understood

from the statements of Mustafa Kemal Pasha in the speech, some state officials also let Ali Galip escape. Mustafa Kemal Pasha was aware of Noel's activities in Southeast Anatolia. He sent various telegrams to the Istanbul Government to stop Noel's activities. However, when this was not possible, he prevented Noel's activities by mobilizing other elements in the region. That's why Noel had to flee. The British Government could not go any further because a significant part of the Kurdish tribes took a stand for the national struggle and Mustafa Kemal Pasha.

In his diary, Noel gave detailed statistics on many subjects such as the male and female population of the cities, towns and villages he visited, the number of households, the number of animals, livelihoods, agricultural implements. He was in constant contact with the people of the region and provoked them against the Turkish administration. However, despite all his efforts, the fact that the Kurds were mostly on the Turkish side disappointed Noel. Noel's desire to take the region under the influence of England alone disturbed his other allies, especially France and America. Therefore, the representatives of the British Government told the American administration that they were not aware of Noel's activities and that Noel would not dare to make such an attempt. By behaving in this way, England wanted to lessen the reaction of its allies. Noel's activities in the region show that he was actually after a big Kurdish uprising and wanted to establish a mandate state under British auspices after this uprising.